

Dato: 20. januar 2005

Notat vedrørende tribalisme i Irak.

Indledning

Notatet baserer sig på oplysninger fra repræsentanter for irakiske stammesamfund, vestlige diplomatiske repræsentationer i Bagdad, repræsentanter for irakiske myndigheder, en lokal irakisk kilde, irakiske intellektuelle, en kilde med kendskab til forholdene i det sydlige Irak, en irakisk advokat, en international juridisk rådgiver, der har arbejdet i det sydlige Irak, samt Helle Lykke Nielsens, *Saddam – Fyrsten fra Tikrit* og Amatzia Barams, *The Iraqi Tribes and the Post-Saddam System*.

Idet kilderne har udtrykt ønske om ikke at blive citeret eller ønskede udelukkende at udtale sig anonymt, er kilderne anonymiserede.

Tribalisme

Tribalisme betyder stammesamfund. Et samfund, der er organiseret i stammer, klaner og familier. Individet føler loyalitet mod en stamme eller klan og dets værdier snarere end mod en stat. Loyaliteten kan skyldes, at individet nedstammer biologisk fra stammens forfædre eller forestiller sig at gøre det.

Tribalismen er ikke nødvendigvis en statisk struktur, der ikke ændrer sig og kun overlever, fordi arabiske stammer ikke kan finde ud af at forandre sig og blive moderne. Stammer og klaner er tværtimod i vid udstrækning dynamiske enheder, der kan forandre sig og antage forskellige former afhængig af de omgivende politiske strukturer, de fungerer under, og den udvikling, der finder sted i andre dele af det omgivende samfund.

Magt kan skifte internt i stammen mellem forskellige huse og familier inden for samme stamme afhængig af interesser, ægteskaber og andre familiære relationer. Ligeledes kan magten skifte mellem stammerne og mellem stammen og andre aktører som eksempelvis staten. Stræben efter magt er et afgørende motiv for handlinger internt i stammerne, i forholdet stammerne i mellem, og i forholdet til omgivelserne. Det være sig en svag stat, et stærkt totalitært styre eller udenlandsk tilstedeværelse.

Det irakiske regime accepterede eksempelvis i midten af 1990'erne stamme- og familietraditioner herunder æresdrab på bekostning af det almindelige retssystem. Det ville have været utænkeligt tidligere. I Baath-parti-styrets første år blev der af ideologiske grunde lagt stor vægt på offentligt at nedtone betydningen af stamme og familierelationer.

Stammer og klaner trives bedst, hvor der ikke er nogen stærk centralmagt. Det vil typisk være i områder, hvor staten er svag, eksempelvis i land- og bjergområder, hvor statslig tilstedeværelse i form af politi, militær og embedsmænd ikke formår at håndhæve lov og orden.

Udviklingen i Irak

Det var situationen i Irak, hvor stammesamfundet havde stået stærkt frem til begyndelsen af 1900-tallet. I takt med opbygningen af en irakisk statsmagt i form af først kongedømmet og siden militærstyre, blev stammernes magt langsomt, men sikkert stækket. Stammesamfundene begyndte at gå i opløsning. Der var flere årsager til denne udvikling: Landområderne blev stadig fattigere, stammelovgivning og adgang til jord blev mere restriktiv. Det forårsagede en stor afvandring fra landområderne mod byerne. Fra 1965 til 1988 voksede befolkningen i de irakiske byer angiveligt med 206 procent, mens landsbyerne i samme periode kun kunne præstere en befolkningstilvækst på 18 procent. Landområderne og stammerne blev tømt for kræfter og indflydelse. Det var en udvikling der gik stærkt, især efter kongedømmets fald. I 1965 boede halvdelen af den irakiske befolkning på landet, i 1988 var det kun 27 procent.

Stammernes opbygning

Mellemøstlige stammer er bygget op efter et indviklet hierarki som er svært gennemskueligt. Der kan være geografiske forskelle. Nogle gange betyder enslydende begreber noget forskelligt, nogle gange er begreberne forskellige, men betyder det samme.

Traditionel islamisk litteratur beskriver, hvordan profeten Muhammed og hans omgivelser beskrev stammestrukturen med kropslige metaforer. Nogle af disse er stadig i brug i dele af den arabiske verden, andre anvendes næsten ikke mere, selvom nogle muslimske forfattere henviser til dem, som om de stadig er almindelige:

Qabila (hjerneskal): Stamme eller stammeføderation

Imara (bryst, nakke): Stamme

Batn (mave eller underliv): Klan

Fakhidh (lår): Klan på fædrene side

Fasila (nedre del af benet): Storfamilie

I det moderne Irak bruges følgende seks begreber, når man skal beskrive stammernes opbygning:

Qabila: Stamme eller stammeføderation, det øverste niveau i stammeopbygningen.

Ashira: Stamme eller understamme, en samling af mennesker med fælles dialekt, der har en eller anden grad af suverænitet over et afgrænset geografisk område. En *ashira* består af en lang række *afkhadh*.

Afkhadh: Klaner (flertal af ordet *fakhidh*)

Fakhidh: Betyder også på moderne arabisk "lår", der betegner fælles slægtskab over fire eller fem generationer – eller det som stammen selv betegner som *awlād am*. En *fakhidh* har ofte sit eget navn og bor i samme landsby eller bydel. En *fakhidh* består af flere *hama'il* (flertal af *hamula*).

Awlad am: Det samme som *Fakhidh*. *Awlad am*, egentlig børn af (samme) farbror, det vi forstår ved biologiske fætre og kusiner på fædrene side.

Hamula: Storfamilie. Kommer af grundbogstaverne h-m-l, der betyder "at bære noget". Grundbetydningen af *hamula* skulle i denne sammenhæng derfor betegne den indsats, en gruppe mennekser yder eller "bærer til" for at hjælpe hinanden. En *hamula* kan være af meget forskellig størrelse, fra 10-20 mennesker helt op til flere tusinde for de rigtig store, og den er igen opdelt i flere *buyut* (flertal af *bait*).

Bait: Det almindelige ord for hus og omfatter en eller flere familier, der har fælles fædrene ophav og altså er biologisk i familie med hinanden. Et *bait* består af en eller flere *ai'lat*.

Ai'lat: Familier, en slags husholdning med to eller flere generationer (i modsætning til en kernefamilie).

Disse begreber, som er hentet fra en irakisk kontekst, kan i visse tilfælde variere fra region til region.

Stammesystemet bygger som udgangspunkt på afstamning af den fædrene slægt. Araberne siger: Skæbnen er blodets bånd. Stammerne indgår i konføderationer og indbyrdes uhellige alliancer, der søges bekræftet ved aftaler og gitemål. Ægteskaber kan fungere som en måde at styrke stammesystemet på. Der kan eksempelvis indgås ægteskaber mellem kusiner og fætre. Således giftede Saddam Hussein sig i 1963 med sin kusine Sajida Khairallah Tulfah. Skal ægteskaber for alvor bruges konstruktivt til at forene familier, sker det gennem ægteskab mellem familiernes børn.

Skal man måle, hvor vigtig en stamme er, kan man blandt andet se på antallet af stammemedlemmer. Antallet har nemlig betydning for, hvor mange medlemmer, der kan mobiliseres til forsvar for bestemte interesser. Saddam Hussein er fra Albu-Nasir stammen, der er en del af Tikrit-stammen/Stammeføderationen. Albu Nasir stammen har angiveligt omkring 30.000 medlemmer. Det var ikke nok til at stille det nødvendige antal personer til nøglepositioner i det irakiske samfund. De var derfor omgivet af en større gruppe tikritter, der varetog følsomme, men ikke helt så betydningsfulde poster. På den amerikanske liste over de 52 mest eftersøgte irakere fra Saddams styre havde 20 et al-Tikriti efternavn. 11 af disse figurerede på de 14 vigtigste poster.

Store irakiske stammer som f.eks. Dulaym, Jubbur, Ubaydi og Azzawi spillede en vigtig rolle og var repræsenteret i det tidligere irakiske regime. Nogle stammer leverede primært folk til militæret, andre til efterretningsvæsenet og vigtige poster i Baahtpartiet. De fleste af disse stammer kom fra byer i den såkaldte sunni-trekant i området mellem Bagdad, Rutba i vest og Mosul i nord. Byer som Dur, Sharqat, Huwayya, Baiji, Samarra og Ramadi. På den amerikanske liste over de mest eftersøgte irakere var der repræsentanter for Ubaydi, Azzawi, Dulaymi, Al-Douri, Al-Rawi, Al-Sacdun, men kun to eller tre repræsentanter for hver af de pågældende stammer. De var stort set alle placeret i lavere positioner end tikritterne.

Kulturel tribalisme

De traditionelle stammesamfund var under afvikling i landområderne, men forsvandt ikke helt, og antog også nye former i byerne. En udvikling der eksempelvis kunne ses i Bagdad, hvor flere kvarterer og forstæder i 1950'erne og 1960'erne blev fyldt med tilflyttere fra landområderne. Tilflytterne bragte deres traditioner og levevis med til byerne, hvor tribalismen udviklede sig. Bagdadforstaden Madina al-thawra (Revolutionsbyen) blev i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne fyldt med fattige stammefolk fra landområderne omkring byerne Kut og 'Amara i det østlige og sydøstlige Irak.

Revolutionsbyen var oprindeligt anlagt med lige gader med numre. I løbet af få år antog gaderne dog navne på storfamilier fra Kut og 'Amara, og man indstillede sig på at anvende disse navne. De stammemæssige relationer fortsatte ligeledes i form af at tilflyttere hjalp hinanden med at klare de udfordringer bylivet stillede. De kunne være i form af at låne penge, hjælp til at finde arbejde mv.

Den irakiske sociolog Faleh Jabar har kaldt denne form for stammesamfund i byerne for "kulturel tribalisme". Der er tale om stammesamfund, der er fleksible nok til at tilpasse sig nye vilkår og leve side om side med andre organiseringsformer som eksempelvis totalitære styreformers.

I 1990'erne brugte Saddam Hussein stammerne i sin del-og-hersk politisk, der havde til formål at bevare ham ved magten. Saddams brug af stammerne blev et vendepunkt for stammerne. De var ikke længere under pres og afvikling, i stedet gav samarbejdet fornyet styrke til stammeledere i både byerne og på landet. Udviklingen kan beskrives som en re-tribalisering af det irakiske samfund.

Politisk og militær tribalisme

Den irakiske sociolog Faleh Jabar opdeler tribalisme (stamme-, klan- og familierelationer) i tre områder: Politisk, militær og social tribalisme.

Ifølge Faleh Jabar kan den politiske tribalisme beskrives som en næsten organisk mekanisme i det politiske system. Den forstår at "suge stammesolidariteten ind i sin egen krop og næres af den som en parasit, dog uden at ødelægge hverken sig selv eller den anden".

Ønsker en lille elite at styrke sin politiske magt kan den til sin fordel trække nogle netværk ind i styret. Disse netværk kan eksempelvis være stammer. Stammenetværk karakteriseres ved en høj grad af indbyrdes solidaritet. De har en interesse i at udvise loyalitet til gengæld for forskellige sociale eller materielle ydelser. Stammefolk, der indgår i denne proces, må indstille sig på at være loyale over for styret, men får til gengæld nogle fordele. Stammefolk kan indgå i processen som militærfolk, medlemmer af politi eller sikkerhedsstyrker, embedsmænd eller partifolk. Det kan også ske ved, at en stammeleder har kontakt til styret gennem statsadministrationen.

Fordelene for stammerne er, at de bliver rigere og mere magtfulde, end de ellers ville have været. Medlemmer af stammer, der samarbejder, får højere status i deres egen stamme og gør hurtigere karriere i eksempelvis militær og sikkerhedstjenester. Det er ikke kun en fordel for den enkelte person, der aktivt støtter styret. Andre medlemmer af stammen, klanen eller familien har mulighed for at drage fordel af den pågældendes magt til selv at få et arbejde, skaffe nødvendige tilladelser, opnå gode forbindelser eller på anden måde skaffe sig materielle fordele eller social mobilitet. De personer, der indgår i den politiske tribalisme fungerer som et medium eller kanal for den loyalitet, der på den ene side nærer det politiske system og på den anden side sikrer de ydelser stammen nyder godt af.

Saddam Hussein købte stammeledernes loyalitet med penge til de enkelte stammeledere, men også med projekter således, at stammerne fik skoler, elektricitet, nye veje med videre.

Det betyder, at en stor gruppe af mennesker får fordel af en stammeleders kontakt til det politiske system. Hvis en stammeleder fjernes fra en position, mister kontrakter eller fratages andre fordele, er det ikke blot den enkelte, der rammes. En hel gruppe af mennesker rammes.

Mekanismen rummer således ikke blot muligheden for at sikre sig loyalitet, men også kimen til stridheder og magtkampe, når forskellige stammer manøvrerer i forhold til at sikre sig indflydelse og ressourcer. Der er tale om en dynamiske mekanisme, hvor også attentater og mord indgår. Der er således ikke tale om enige og stabile alliancer mellem noglepersoner. Der er tværtimod snarere tale om vedvarende forsøg på at afveje og omrokere magtinteresser.

Social tribalisme

Iraks krig mod Iran og invasionen af Kuwait kostede dyrt. Der var store udgifter til genopbygning, og sanktionerne mod Irak ramte hårdt. Der var op gennem 1990'erne ikke samme midler til rådighed som tidligere. Det blev sværere at betale for de modydelser, en velfungerende politisk og militær tribalisme kræver. Det skabte et magtpolitisk tomrum, som Saddam Hussein fyldte ud med stammer og stammeledere på en måde, der kunne kompensere for dele af det svækkede magtapparat.

Grundlaget eksisterede i form af den kulturelle tribalisme, der havde etableret sig i byerne med de store befolkningsgrupperne, der vandrede fra land til by. Disse netværk oplevede en opblomstring i løbet af 1980'erne, da regimet havde brug for at rekruttere soldater til krigen mod Iran.

Saddam knyttede shiitiske og siden også andre stammeledere til styret. Der blev oprettet et Kontor for Stammeanliggender i Indenrigsministeriet til at varetage forbindelserne. Saddam rejste flittigt rundt til stammerne iført traditionelle gevandter og spillede rollen som sheikernes sheik, *Shaikh al-mashayikh*, en traditionel betegnelse for den øverste leder af en stammeføderation. Stammelederne besøgte også Saddam Hussein og modtog

penge, våben og kommunikationsudstyr, så de kunne forsvare deres eget territorium og udføre sikkerhedsopgaver for styret.

Det blev bestemt, at der skulle oprettes et råd for stammeledere. Rådet lå direkte under præsidenten. Stammelederne fik til opgave at sikre ro og orden på deres territorium, juridisk magt til at afgøre stridigheder mellem stammemedlemmer og ret til at indkræve skatter. Som modydelse fik de juridisk ret til deres jord, våben, ammunition, elektronisk kommunikationsudstyr, diplomatpas og fritagelse for militærtjeneste. Regimet kunne også vælge at overse indbringende smugleri og andre illegale aktiviteter.

Stammernes rehabilitering i løbet af 1990'erne gjorde det attraktivt for mange at signalere stammeidentitet ved eksempelvis brug af navne eller henvise til geografisk tilhørsforhold.

Afvandringen fra de fattige landområder og Baath-styret hidtidige politik havde sat stammerne under pres, og mange stammesamfund havde gennem årtier været under afvikling. Det var derfor ikke altid nemt at genfinde stammerødderne, og rekonstruktionen af stammenavne blev tilfældig eller uden forankring i virkelige forhold.

For at få del i de ydelser stammerne modtog, var der endog irakere, der begyndte at betegne sig som stammeledere, selvom de ikke besad nogen form for formel autoritet over et afgrænset territorium. De konstruerede eller gravede et stammetilhørsforhold frem og begyndte af egen drift at opretholde lov og orden i deres lokale kvarterer, afgøre stridigheder og indgå aftaler med andre stammer.

De aktiverede den kuturelle tribalisme, der allerede eksisterede på resterne af de stammestrukturer, der var blevet bragt til byerne af de mange tilflyttere fra landområderne.

Konflikter

Denne udvikling skabte en ny opdeling af befolkningen mellem dem, der tilhørte en stamme, og dem der ikke gjorde det. I kampen om ressourcer og fordele skabte det nye konflikter.

Stammestrukturer var nu ikke længere alene et fænomen i landområderne, hvor stammelederne gennem århundreder havde udøvet deres magt og sædvanelov og derved cementeret de gældende strukturer. Stammestrukturer var nu også et byfænomen, der ikke i samme grad besad en tradition og praksis for udøvelse af magt. Det blev uklart, hvilke regler, der var gældende, hvor de herskede, og hvem der egentlig besad autoriteten til at træffe afgørelser på statens vegne. Når stammefolk plyndrede andre stammers medlemmer, opstod der uklarhed om, hvorvidt det var en sag for lokale dommere, eller om det skulle klares som en aftale mellem de involverede stammeledere. Statsansatte embedsmænd risikerede at blive udsat for krav eller trusler fra stammeledere, hvis de traf afgørelser, der gik imod stammens medlemmer. Embedsmænd, der ikke selv var medlemmer af indflydelsesrige stammer, var især udsatte. Den 10. marts 1997 blev det Revolutionære Kommandråd nødt til at udstede et dekret, der forbød stammebaserede sagsanlæg mod embedsmænd. Straffen var mindst tre års fængsel.

Da en stor gruppe af mennesker kunne være afhængig af en stammeleders kontakt til det politiske system, kunne sanktioner fra regimets side skabe stærke reaktioner. Det var især tilfældet, hvis regimet lagde sig ud med magtfulde stammer. Det skete eksempelvis i 1995, da general Mazlum al-Dulaymi fra den magtfulde Dulaymi-stamme i Ramadi blev henrettet. Det førte til store demonstrationer og oprør på en militærbase i stammeområdet, der også omfatter Fallujah. Affæren endte med, at Saddam Hussein måtte afskedige forsvarsministeren Ali Hassan al-Majid.

Uklarheden ramte også almindelige irakere. Stammefolk begyndte op igennem 1990'erne at stjæle biler, begå tyverier og udføre kidnappinger med henblik på at få udbetalt løsesum. Da det ikke var klart, om det var staten eller stammelederne der skulle gribe ind for at stoppe disse lovovertrædelser, var risikoen for at blive dømt minimal.

Saddam Hussein inviterede så at sige stammelederne ind i det tomrum, der var opstået efter krigen mod Iran og invasionen af Kuwait. Det affødte naturligvis modstand fra personer i det etablerede statssystem, men konsoliderede hans magt på et tidspunkt, hvor han var svækket. Systemet åbnede dog op for nye magtkampe stammerne imellem, men også mellem stammerne og det etablerede magtstrukturer.

Stammerne efter Saddam Husseins fald

Udviklingen siden 1990'erne har betydet, at de irakiske stammer har vænnet sig til en status som semi-uafhængige enheder, der med udgangspunkt i tradition og praksis, følger andre love og sædvaner end det øvrige Irak. En af udfordringerne efter Saddam Husseins fald er at håndtere stammerne og bringe dem på linje med de principper, der skal gælde for den kommende udvikling i Irak.

Siden Saddam Husseins fald har også stammerne været nødt til at indrette sig efter nye forhold. Bortset fra Iraks kristne samfund findes stammer og tribalisme overalt i Irak og i alle landets grupperinger. Stammeføderationer kan dække flere provinser, etniske og religiøse grupperinger og endog strække sig over landegrænser. Stammerne kan have både sunni- og shiamuslimske medlemmer.

Stammernes rolle og indflydelse varierer og har en større betydning i Maysan end for eksempel naboproinsen Basra. Stammerne har generelt en større indflydelse i landområderne end i byerne. I mange landområder er stammeledere fortsat nøglepersoner, og mange af disse har set den internationale koalition som leverandør af sikkerhed og ressourcer. Andre stammer har set den internationale koalition og udviklingen som en trussel mod deres autonomi.

Koalitionen har på sin side forsøgt at anvende stammerne som en mekanisme, der kunne anvendes til at formidle ydelser i forbindelse med genopbygningen af Irak. Samtidigt har koalitionen forsøgt at undgå at blive fanget i nepotisme eller interne stammekonflikter.

Den irakiske stats sammenbrud efter invasionen i 2003 og volden og usikkerheden efter regimets fald forstærkede den enkelte irakers behov for at søge beskyttelse hos sin

stamme. Blev en irakers bil stjålet, hans barn kidnappet, hans hus udsat for tyveri vendte han sig i mange tilfælde mod sin stamme for at opnå hjælp og beskyttelse.

Med Saddam forsvandt imidlertid også pengestrømmen, der havde finansieret stammernes aktiviteter. Det har givet plads til andre strukturer, eksempelvis politiske partier.

Risiko for forfølgelse

Som beskrevet indgår en mindre stamme i en stamme-føderation. En vestlig ambassade oplyste, at det er nødvendigt med et indgående kendskab til den enkelte stamme og stamme-konføderation for at kunne fastslå, hvilken grad af beskyttelse et stammemedlem kan opnå. Stamme-konføderationens evne til at yde det enkelte stammemedlem beskyttelse afhænger af stammens størrelse og magt.

Samme vestlige ambassade i Bagdad forklarede, at i det tilfælde en person har en konflikt med en anden stamme, vil der som regel finde en form for forhandling sted mellem stammernes ledere. Stammelederne er som oftest ældre medlemmer af stammen. Som regel vil der blive fundet en løsning, der betyder, at der ydes en form for kompensation. Kompensationen udbetales i kontanter til den forulempede klan. Kilden mente, at det var usandsynligt, at en person blev nødt til at forlade Irak på grund af frygt for forfølgelse fra en anden stamme. Ifølge kilden ville det kun være tilfældet, hvis pågældende havde gjort sig skyldig i en meget forkastelig forbrydelse.

En irakisk advokat anslog, at der i langt hovedparten af konflikter, der involverer stammer bliver fundet en løsning, der involverer kompensation eller tilgivelse. En lokal irakisk kilde anslog, at der i 99 procent af tilfældene ville blive fundet en løsning, der involverede kompensation eller tilgivelse. Begge kilder forklarede, at irakiske stammer ønsker at løse eventuelle konflikter af hensyn til medlemmernes sikkerhed.

En anden vestlig ambassade, forklarede, at det vil være fordelagtigt om en iraker inden tilbagevendende etablerer kontakt til en mægler. Kilden oplyste videre, at det vil være uklogt at vende tilbage til hjemegnen, medmindre der på forhånd er etableret en kontakt. Kilden tilføjede, at mange irakere anser en løsning baseret på forhandlinger mellem stammer som en naturlig og anvendelig metode til at løse konflikter. Ifølge kilden er denne fremgangsmåde mere udbredt i landdistrikter end i byerne. Kilden havde dog hørt historier om, at selv i Bagdad kunne involverede i eksempelvis trafikuheld søge at opnå en løsning ved at henvise til stammeforhold. En lokal kilde i Bagdad bekræftede dette. Kilden havde selv oplevet, at modparten i en trafikulykke havde henvist til sit stammetilhørsforhold. Kilden, der ikke selv betragter sig som tilhørende en stamme, anså personens henvisninger til sit stammetilhørsforhold, som et udtryk for, at vedkommende var en "tilbagestående landsbytosse".

To professorer fra universiteter i Bagdad forklarede samstemmende, at der altid ville kunne findes en løsning i forhold til stammerelaterede konflikter. Samme kilder bekræftede også, at stammebaseret konfliktløsning er mere udbredt i landdistrikter end i byer. En irakisk myndighedskilde bekræftede dette. Kilderne forklarede samstemmende,

at personer, der er involveret i stammekonflikter, ved tilbagevenden ikke ville blive dræbt eller udsat for tortur.

En kilde i det irakiske justitsministerium fandt stammebaserede konfliktløsning for umoderne, men oplyste at man måtte acceptere, at det fandt sted. Samme kilde oplyste, at tribalisme er mere udbredt i det sydlige Irak end i det øvrige Irak.

En repræsentant for en stamme oplyste, at selv i tilfælde af en grov forbrydelse som drab ville der kunne finde en forhandling sted. Kompensationens størrelse ville blandt andet afhænge af omstændighederne og intentionerne bag drabet. Var drabet sket med fortsæt ville kompensationen blive større. Samme kilde oplyste, at i det tilfælde gerningsmanden havde opholdt sig i udlandet og været borte fra familien efter drabet, ville dette være en formildende omstændighed, der ville nedsætte kompensationen. Kilden oplyste, at gerningsmanden inden sin tilbagevenden skulle søge at finde en ordning, så der kunne optages forhandlinger om en kompensation ved tilbagevenden. Gerningsmanden skulle ikke umiddelbart efter en tilbagevenden opsøge den dræbtes familie men i stedet søge kontakt til en mægler. En anden repræsentant for en stamme bekræftede dette og oplyste, at der altid ville kunne aftales en kompensation. Pågældende oplyste, at selv i forhold til amerikanske soldaters drab på irakere, ville man fra irakisk side acceptere at indgå en aftale om kompensation. Stammerepræsentanterne var dog i tvivl om "hvilken stamme amerikanerne tilhørte" og "hvilken form for stamme-system man kunne anvende i forhandlinger med amerikanerne". Stammerepræsentanterne oplyste samstemmende, at kompensation i det centrale og nordlige Irak blev ydet i form af pengebeløb, mens kompensation i det sydlige Irak kunne involvere ægteskab.

En lokal kilde bekræftede, at intentionen bag eksempelvis et drab har betydning for en kompensations størrelse. Et planlagt drab udløser en større kompensation end et trafikdrab. Kilden tilføjede, at stammernes størrelse og magt spiller en stor rolle. En stor, indflydelsesrig stamme vil være i stand til at sikre sig en større kompensation end en lille stamme uden indflydelse.

En irakisk advokat oplyste, at bliver en kvinde gravid udenfor ægteskab, eller bedriver en gift kvinde utroskab, kan hun riskere at blive stemplet som "frit blod" efter sædvanelov. Enhver kan herefter dræbe hende uden, at hendes stamme hævner drabet eller søger gerningsmanden retsforfulgt. Hvis sådanne kvinder vælger at forlade deres hjemegn, for at undgå hævnakter ender de ofte som prostituerede. Hvis en kvinde i denne situation henvender sig til politiet, kan det forekomme, at politiet anser hende for at være prostitueret. En lokal kilde oplyste, at i sådan et tilfælde ville en kvinde aldrig henvende sig til politiet.

Den irakiske advokat forklarede, at det tilfælde en mand voldtager en kvinde kan kompensationen blive nedsat – eller helt bortfalde - hvis manden efterfølgende gifter sig med kvinden. Dette gælder også for straffen, hvis sagen kommer for en irakisk domstol.

Kilden forklarede videre, at i det tilfælde, der mellem stammer skal opnåes en aftale om kompensation for drab, er kompensationens størrelse blandt andet afhængig af den

dræbtes sociale status, uddannelse og alder. Det spiller også en rolle hvorvidt pågældende har forsørgerpligter. En kompensation for en ung bonde vil være på mindst 3 millioner irakiske dinar (omkring 2000 dollar, januar 2005). Det er disse forhold, der i højere grad afgør kompensationens størrelse, end hvorvidt gerningen er sket med eller uden fortsæt. Forlig, der indebærer kompensation, kan indgås, uanset om der er tale om et trafikdrab eller et drab begået med fortsæt. Det forhold, at der bliver udbetalt en kompensation sikrer dog ikke altid gerningsmanden mod retsforfølgelse i den situation forholdet er kommet til myndighedernes kendskab.

Udrejser en gerningsmand efter et drab, tilfalder det den tilbageværende familie at finde en ordning. Familien vil derfor være interesseret i, at gerningsmanden vender tilbage, da der under alle omstændigheder skal udbetales kompensation. Sker dette ikke risikerer gerningsmandens familie at blive udsat for hævnakter. Kilden oplyste, at en gerningsmand altid vil have familiemedlemmer han kan henvende sig til med henblik på at opnå en aftale inden sin tilbagevenden. Selv i det meget sjældne tilfælde, at en person ikke har tilbageværende familie, vil han kunne finde en ordning ved inden tilbagerejse, at få andre til at stå for det nødvendige.

Forhold i det sydlige Irak

En international juridisk rådgiver, der har arbejdet i det sydlige Irak, oplyste, at i den langt overvejende del af tilfældene indebærer en forhandlingsløsning mellem stammer en økonomiske kompensation. Kilden oplyste videre, at arrangerede ægteskaber kan være en del af kompensationen. Det drejer sig i givne tilfælde om konflikter, der involverer drab eller seksuelle overgreb. Arrangede ægteskaber som en del af en forhandlingsløsning bliver dog mindre og mindre almindeligt forekommende. De fleste konflikter drejer sig om vold og røveri. Kilden oplyste, at der i nogle tilfælde udbetales kompensation selv om sagerne også kommer for det statslige retssystem. Kompensationen udbetales snarere som en erstatning end som anerkendelse af skyld. En praksis, der også har været anvendt af udenlandske styrker, der ikke ønskede at blive involveret i en konflikt med en stamme efter eksempelvis at have involveret i færdselsuheld med dødelig udgang.

Kilden oplyste videre, at mange konflikter ikke når frem til behandling ved domstolene men afsluttes med kompensation eller, at den forulempede part accepterer en undskyldning og tilgiver gerningsmanden. En stammebaseret løsning findes ofte meget hurtigere end en domstolsafgørelse. Kilden forklarede videre, at en stammebaseret løsning måske løser problemet men ikke yder retfærdighed, da udfaldet af en afgørelse blandt andet baserer sig på de involverede stammers magt.

Kilden bekræftede, at tribalisme primært trives i det sydlige Irak.

En kilde med kendskab til forholdene i det sydlige Irak oplyste, at stammelederne finder løsninger på problemer, der involverer medlemmer af de respektive stammer. Stammelederne vil i tilfælde af drab og hævn drab intervenere for at stoppe yderligere stridigheder. Det kan ske ved en udenforstående stammeleders mellemkomst og foregå på et neutralt mødested. Mæglingsresultatet kan indebære udbetaling af kompensation, men kan også betyde, at involverede personer må forlade hjemegnen eller flytte fra

stammens område. Der vil ofte være tale om, at stridigheder søges bilagt stammerne imellem, før der rettes henvendelse til myndigheder eller de udenlandske styrker. I visse tilfælde har personer henvendt sig til udenlandske styrker og anklaget gamle fjender for terroraktiviteter eller tilknytning til det tidligere regime. Anklagerne har i mange tilfælde vist sig grundløse, og henvendelserne har alene haft udspring i gamle stridigheder. Det kan eksempelvis være, at anmelderen har følt sig snydt i en handel, der ligger år tilbage. I tilfælde hvor koalitionsstyrker har oplyst pågældende anmelder om, at han skal give møde ved en eventuel fremstilling af den mistænkte for en domstol, har anmelderen frafaldet anklagen. Det kan skyldes frygt for hævn fra den anklagedes side, at anklagen er ubegrundet eller at anklageren ikke vil stå ved sin anklage. I andre tilfælde hvor koalitionsstyrker har undersøgt sagen, har den mistænkte oplyst om det forhold, der ligger til grund for anmelderens angivelse af pågældende. Som tidligere oplyst er der ofte tale om stridigheder i forbindelse med handel.

Kilden oplyste videre, at stammens beskyttelse og involvering i en forhandlingsløsning også afhænger af, hvorvidt den pågældende person har pådraget sig forfølgelsen som følge af aktiviteter udført på klanens vegne eller blot har tjent egne interesser.

Som et led i en forhandlingsløsning mellem stammerne kan medlemmer blive udstødt og udelukket fra stammens beskyttelse. Udelukkelse kan også ske som følge af stridigheder internt i stammen eller, hvis pågældende vanærer stammen. Bliver en person udstødt, kan pågældende blive tvunget til at forlade stammesamfundet (landsby eller landområde) og nyder ikke længere stammens beskyttelse. Udstødelsen kan betyde, at en person eller familie må flytte fra egnen, men i nogle tilfælde bosætter de sig blot udenfor klanens landsby. De udstødte kan søge beskyttelse hos myndighedernes eller udenlandske styrker. Det kan dog opfattes som en yderligere vanære af stammen, og der afstås derfor ofte fra at søge beskyttelse.

Stammefolk har besiddet våben i århundreder, og også udstødte vil bevæbne sig med henblik på at kunne forsvare sig. I et tilfælde i området omkring Basra, havde en udstødt bevæbnet sig selv og sin familie i en grad, så koalitionsstyrker greb ind og konfiskerede dele af pågældendes arsenal. I området omkring Basra har hver familie dog ret til at besidde op til to automatgeværer til egen beskyttelse, og familien var således efterfølgende stadig bevæbnet og i stand til at beskytte sig selv.

Claus Gade Sørensen

